

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Кафедра міжнародних економічних відносин та логістики

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Директор ННІ «Каразінський
інститут міжнародних відносин та
туристичного бізнесу»

Микола ПИСАРЕВСЬКИЙ
серпень 2026 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Міжнародний ринок праці та трудова міграція (назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти перший (бакалаврський)
галузь знань Міжнародні економічні відносини
спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини
освітня програма Міжнародні економічні відносини
вид дисципліни обов'язкова
ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»

2026 / 2027 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»

«27» серпня 2026 року, протокол № 1

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: Андрій ПОЛІВАНЦЕВ, к.е.н., доц., доцент кафедри міжнародних економічних відносин та логістики.

Програму схвалено на засіданні кафедри міжнародних економічних відносин та логістики
Протокол № 1 від «26» серпня 2026 року

Завідувач кафедри

Анна ЗАЙЦЕВА

Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програм «Міжнародні економічні відносини» першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти

Гарант освітньо-професійної програми «Міжнародні економічні відносини» за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти

Олена ХАНОВА

Програму погоджено науково-методичною комісією
Навчально-наукового інституту «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»
Протокол № 1 від «27» серпня 2026 року

Голова науково-методичної комісії

Ганна ПАНАСЕНКО

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Міжнародний ринок праці та трудова міграція» складена відповідно до освітньо-професійної програми «Міжнародні економічні відносини», першого бакалаврського рівня вищої освіти, спеціальності С1 «Економіка та міжнародні економічні відносини (за спеціалізаціями)».

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни

Мета навчальної дисципліни полягає у забезпечення знаннями студентів щодо формування й розвитку міжнародного ринку праці, регулювання міжнародної трудової міграції, отримання навиків обґрунтування напрямів забезпечення зайнятості в Україні та світі.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни

- формування системного розуміння міжнародного ринку праці, його структури, суб'єктів, функцій та особливостей розвитку в умовах глобалізації;
- аналіз масштабів та наслідків трудової міграції для країн походження та країн призначення мігрантів;
- виявлення сучасних тенденцій і чинників розвитку міжнародного ринку праці;
- дослідження причини виникнення і етапи розвитку міжнародної трудової міграції;
- вивчення аспектів міжнародної міграції та чинниками міграції робочої сили між Україною та Європейським Союзом;
- розвиток умінь оцінювати міграційні ризики та можливості для працівників, підприємств, держави й економіки загалом;
- формування здатності використовувати статистичні та аналітичні дані для оцінювання стану міжнародного ринку праці й міграційних процесів;
- розуміння взаємозв'язку між міжнародним ринком праці, міграційною політикою та сталим економічним розвитком;
- формування практичних навичок прийняття управлінських рішень у сфері міжнародної зайнятості, кадрової мобільності та трудової міграції.

1.3. Кількість кредитів - 4

1.4. Загальна кількість годин - 120

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Обов'язкова / <u>за вибором</u>	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
3-й	3-й
Семестр	
5-й	-й
Лекції	
16 год.	10 год.
Практичні, семінарські заняття	
32 год.	год.
Лабораторні заняття	
год.	год.
Самостійна робота	
72 год.	110 год.

у тому числі індивідуальні завдання
год.

** у разі формування малочисельних груп обсяг аудиторного навчального навантаження, відведеного на вивчення навчальної дисципліни, зменшується відповідно до Положення про планування й звітування науково-педагогічних працівників Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.*

1.6. Перелік компетентностей, що формує дана дисципліна

ЗК 2. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел. фахові компетентності:

СК02. Здатність генерувати нові ідеї щодо розвитку теорії та практики міжнародних економічних відносин.

СК03. Здатність інтегрувати знання з різних галузей, застосовувати системний підхід та враховувати неекономічні аспекти при розв'язанні комплексних проблем міжнародних економічних відносин та проведенні досліджень.

1.7. Перелік результатів навчання, що формує дана дисципліна

РН02. Критично мислити, узагальнювати й аналізувати явища та проблеми, які вивчаються, приймати ефективні рішення на основі сучасних методів прийняття рішень, логічних аргументів та перевірених фактів в умовах обмеженого часу і ресурсів.

РН03. Застосовувати сучасні інструменти і технології пошуку, оброблення та аналізу інформації, зокрема, статистичні методи аналізу даних великого обсягу.

РН04. Аналізувати та застосовувати концептуальні моделі, науковий доробок вітчизняних та зарубіжних вчених, фундаментальні постулати та теорії, парадигми глобального економічного розвитку, новітні підходи до функціонування і розвитку світового господарства та міжнародних економічних відносин.

1.8. Пререквізити: вказати перелік дисциплін, що передують вивченню даної дисципліни: вступ до фаху, основи наукових досліджень, країнознавство.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Теоретичні і практичні аспекти дослідження ринку праці.

Тема 1. Структура та функції ринку праці.

Визначення ринку праці. Функції ринку праці. Структура ринку праці. Попит і пропозиція робочої сили. Кон'юнктура ринку праці. Визначення заробітної плати в Законі України «Про оплату праці». Номінальна і реальна заробітна плата. Методика розрахунку індексів реальної заробітної плати. Динаміка індексу реальної заробітної плати в Україні. Чинники функціонування ринку праці. Проведення державою активної і пасивної політики на ринку праці. Ефективність політики для країн з різним рівнем економічного розвитку.

Тема 2. Регулювання національного і міжнародного ринків праці.

Особливості державного регулювання ринку праці в Україні. Основні положення регулювання соціально-трудових відносин Кодексу Законів про працю України, а також Закону України «Про зайнятість населення», Закону України «Про оплату праці», Закону України «Про відпустки». Поняття, розмір, структура заробітної плати, мінімальна заробітна плата. Прожитковий мінімум для працездатних осіб. Міжнародно-правові основи регулювання праці. Роль Міжнародної організації праці. Взаємовідносини України з МОП. Конвенції МОП, які ратифіковано Україною.

Тема 3. Сучасні тенденції і чинники розвитку міжнародного ринку праці.

Поняття міжнародного ринку праці. Основні тенденції міжнародного ринку праці. Частка робочої сили за регіонами світу. Глобалізація, інформатизація, діяльність ТНК, демографічна ситуація в світі як чинники розвитку ринку праці. Ідеї Т. Р. Мальтуса стосовно чисельності населення планети у праці «Дослід про закон народонаселення».

Динаміка чисельності робочої сили в світі. Частка зайнятих у різних секторах економіки. Гендерні аспекти ринку праці.

Тема 4. Ринок праці країн Європейського Союзу та України.

Показники функціонування ринку праці. Рівень зайнятості і безробіття. Динаміка ринку праці і темпи економічного зростання у країнах ЄС. Рівень зайнятості чоловіків та жінок в європейських країнах. Оцінка результатів регулювання ринку праці в ЄС. Структура робочої сили. Поняття робочої сили (економічно активного населення). Особи працездатного віку відповідно до Закону України «Про зайнятість населення». Формально і неформально зайняті особи, безробітне населення. Порушення прав неформально зайнятих осіб. Динаміка ринку праці в Україні. Зайнятість і безробіття. Структура зайнятості і гендерний аспект ринку праці в Україні. Робоча сила за віковими групами та статтю в Україні.

Розділ 2. Міжнародна міграція робочої сили

Тема 5. Історичні аспекти міжнародної міграції робочої сили.

Причини виникнення і етапи розвитку міжнародної міграції. Історичні періоди в розвитку міжнародної міграції, чотири етапи міжнародної міграції, які пов'язані з глобалізацією. Причини міграції населення (Е. Равенштейн, Е. Лі). Динаміка міжнародної міграції в світі. Найбільші міграційні центри. Діяльність Міжнародної організації з міграції та її основні Конвенції.

Тема 6. Міжнародно-правові основи регулювання міжнародної трудової міграції.

Суб'єкти міжнародно-правового регулювання праці. Поняття ратифікації і денонсації міжнародного договору. Етапи приєднання держави до міжнародного договору. Підписання «Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами – членами, з іншої сторони». Конвенції МОП, які ратифіковано Україною.

Тема 7. Регулювання міграції в Україні.

Відносини України з Міжнародною організацією з міграції. Діяльність МОМ в Україні. Динаміка міжнародної міграції в Україні. Основні Конвенції МОМ. Основні питання регулювання міграційних відносин, визначенні в Законах України: «Про зовнішню трудову міграцію», «Про імміграцію», «Про громадянство України», «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» та ін.

Тема 8. Міграційні процеси в країнах Європейського Союзу та в Україні.

Розвиток і сучасний стан міграційних процесів в країнах Європейського Союзу. Динаміка зовнішньої міграції в ЄС. «Міграційна криза» 2015 року. Старіння населення, очікувана тривалість життя при народженні, загальний показник фертильності і потреба в трудових ресурсах країн ЄС. Основні показники міграції в країнах ЄС. Трудова міграція українських громадян до країн ЄС; динаміка чисельності довготривалих мігрантів з України; динаміка кількості вперше оформлених дозволів на перебування громадян України в країнах ЄС. Основні країни призначення для українських мігрантів. Соціально-економічна роль грошових переказів мігрантів. Динаміка грошових переказів мігрантів, співвідношення грошових переказів до ВВП. Грошові перекази мігрантів у порівнянні з іншими фінансовими потоками. Аналіз грошових переказів мігрантів в різних країнах світу і в Україні. Статистика надходжень грошових переказів мігрантів в Україну з інших країн. Позитивні і негативні наслідки грошових переказів.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин			
	денна форма		заочна форма	
	усього	у тому числі	усього	у тому числі

		л	п	л а б	інд.	с. р.		л	п	л а б	ін д.	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Теоретичні і практичні аспекти дослідження ринку праці.												
Тема 1. Структура та функції ринку праці.	15	2	4			9	14	1				13
Тема 2. Регулювання національного і міжнародного ринків праці.	15	2	4			9	15	1				14
Тема 3. Сучасні тенденції і чинники розвитку міжнародного ринку праці.	15	2	4			9	15	1				14
Тема 4. Ринок праці країн Європейського Союзу та України.	15	2	4			9	16	2				14
Розділ 2. Міжнародна міграція робочої сили.												
Тема 5. Історичні аспекти міжнародної міграції робочої сили.	15	2	4			9	14	1				13
Тема 6. Міжнародно-правові основи регулювання міжнародної трудової міграції.	5	2	4			9	15	1				14
Тема 7. Регулювання міграції в Україні.	15	2	4			9	15	1				14
Тема 8. Міграційні процеси в країнах Європейського Союзу та в Україні.	15	2	4			9	16	2				14
Усього годин	120	16	32			72	120	10				110

3. Темы практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Практичний аналіз суб'єктів, функцій та основних сегментів міжнародного ринку праці.	2

2	Вплив глобалізаційних процесів на зайнятість, оплату праці, професійну структуру та мобільність робочої сили.	2
3	Аналіз факторів формування попиту на працівників та пропозиції робочої сили в різних країнах.	2
4	Класифікація міграційних процесів, визначення економічних, соціальних, демографічних і політичних чинників міграції.	2
5	Аналіз основних країн-донорів і країн-реципієнтів трудових мігрантів та напрямів міграційних потоків.	2
6	Оцінювання впливу міграції на ВВП, зайнятість, доходи населення, продуктивність праці та людський капітал.	2
7	Практичний аналіз впливу міграції на демографічну структуру, сім'ю, соціальну сферу та розвиток територій.	2
8	Аналіз механізмів державного та міжнародного регулювання міграційних процесів.	2
9	Практичне вивчення ролі МОП, міжнародних конвенцій та інших механізмів забезпечення трудових прав мігрантів.	2
10	Аналіз особливостей європейського ринку праці, трудової мобільності та міграційної політики ЄС.	2
11	Аналіз основних напрямів міграції українських працівників, факторів виїзду та особливостей зайнятості за кордоном.	2
12	Дослідження змін зайнятості, пропозиції робочої сили, кадрового потенціалу та регіональних дисбалансів.	2
13	Аналіз причин міжнародної мобільності фахівців та її впливу на розвиток людського капіталу.	2
14	Практичне дослідження цифрових платформ, дистанційної роботи, фрилансу та глобальної конкуренції за таланти.	2
15	Аналіз механізмів міжнародного пошуку працівників, відбору персоналу та адаптації іноземних працівників.	2
16	Розроблення сценаріїв розвитку світового ринку праці, оцінювання майбутніх міграційних тенденцій і визначення перспектив України.	2
Разом		32

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин
1	Опрацювання літературних джерел, робота з матеріалами дисципліни. Опрацювання нормативно-правових джерел.	16/30
2	Розв'язання практичних завдань (ситуаційний аналіз)	14/20
3	Розроблення підприємницької ідеї та бізнес-моделі	14/20
4	Дослідницько-аналітична робота, підготовка презентації або есе	14/20
5	Визначити основні види підприємницьких ризиків. Провести аналіз ризиків для обраного виду бізнесу та запропонувати заходи щодо їх попередження або мінімізації. Розробити короткий план дій підприємства в умовах кризової ситуації.	14/20
Разом		72/110

6. Індивідуальні завдання

7. Методи навчання

Освітні технології (проблемне навчання, аудіовізуальні технології, технологія студентоцентрованого навчання тощо).

У залежності від виду занять використовуються такі методи:

– на лекціях – різні види бесід, розповідь, пояснювально-ілюстративний метод, репродуктивний метод, метод проблемного викладу, ілюстрація, проблемні запитання, мультимедійні презентації;

– на практичних заняттях – тестування, ігрові методи, тренінги, ділові ігри, виконання практичних вправ репродуктивного та творчого характеру, застосування евристичних методів, кейс-технологій, організації роботи у малих групах;

– у ході самостійної навчально-пізнавальної діяльності – вивчення навчальної та наукової літератури, використання довідникових джерел, відбір матеріалу, його аналіз, систематизація, класифікація, конспектування, виконання вправ, пошук відповідей на запитання.

8. Методи контролю

Поточний контроль – виконання завдань, тестів, розгляд проблемних ситуацій з аргументацією висновків та пропозицій, демонстрація презентацій, виступ з доповідями, усне опитування.

Підсумковий контроль – залік.

9. Схема нарахування балів

Приклад для підсумкового семестрового контролю в формі заліку без виконання залікової роботи

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання				Сума
Розділ 1	Розділ 2	Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Залік	
30	30		40	100

Для допуску до складання підсумкового контролю (заліку) здобувач вищої освіти повинен набрати не менше 20 балів з навчальної дисципліни під час поточного контролю, самостійної роботи.

Критерії оцінювання навчальних досягнень

Під час вивчення навчальної дисципліни використання технологій штучного інтелекту (ШІ) здійснюється відповідно до Політики використання технологій штучного інтелекту Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

У межах дисципліни застосовуються такі моделі використання ШІ:

1. Модель «ШІ заборонено».

Використання технологій штучного інтелекту не допускається під час виконання контрольних заходів, спрямованих на перевірку індивідуальних знань і сформованості компетентностей здобувача освіти, зокрема: усного опитування, модульних контрольних робіт, екзамену (заліку), якщо інше не визначено викладачем, інших видів оцінювання, для яких викладачем встановлено обмеження щодо використання ШІ.

2. Модель «ШІ як асистент».

Під час підготовки до практичних занять, виконання індивідуальних завдань, рефератів, аналітичних оглядів та інших письмових робіт дозволяється використання ШІ для: пошуку та систематизації інформації, добору та первинного аналізу наукових джерел, пояснення складних понять, удосконалення структури тексту, перевірки граматики, стилю та оформлення, генерації ідей, плану роботи або прикладів.

Фінальний текст роботи, висновки, аналіз, інтерпретація результатів та прийняті рішення повинні бути самостійно підготовлені здобувачем освіти.

3. Модель «ШІ як інструмент».

Для окремих лабораторних, практичних, проєктних або дослідницьких робіт використання технологій штучного інтелекту може бути обов'язковою складовою виконання завдання. У таких випадках здобувачі освіти можуть використовувати генеративні моделі ШІ для: аналізу та підготовки даних, генерації, аналізу й оптимізації програмного коду, порівняння результатів роботи різних моделей ШІ, створення візуалізацій, схем або зображень, аналізу великих масивів даних. проведення експериментів із застосуванням сучасних інструментів штучного інтелекту.

Усі результати, отримані за допомогою ШІ, підлягають критичному аналізу, перевірці та доопрацюванню здобувачем освіти.

Декларування використання ШІ.

У разі використання технологій штучного інтелекту здобувач освіти зобов'язаний зазначити: назву сервісу або моделі ШІ; дату використання; характер допомоги (генерація ідей, пошук інформації, аналіз даних, генерація коду, редагування тексту тощо).

За вимогою викладача здобувач освіти повинен надати використані запити (prompts) або пояснити спосіб використання інструментів ШІ.

Недеклароване використання технологій штучного інтелекту або подання згенерованого ШІ матеріалу як власного результату навчальної діяльності розглядається як порушення принципів академічної доброчесності відповідно до внутрішніх нормативних документів Університету.

Здобувачу надається можливість перезарахування окремої теми/завдання з навчальної дисципліни через визнання результатів навчання, отриманих ним у неформальній освіті, а саме проходження тренінг курсів чи дистанційних курсів на платформах Coursera (курс «Міграція населення», тощо, Prometheus, тощо), інші платформи - за умов наявності та представлення викладачу копії відповідного документу (сертифікату) про їх успішне опанування/закінчення. Курс неформальної освіти, що пропонується до часткового перезарахування, має відповідати одній чи кільком темам навчальної дисципліни, формувати аналогічні фахові компетентності. Також може бути зараховано участь у конференції (міжнародної та/або всеукраїнської, якщо тема тез-доповідей відповідає темам дисципліни «Логістика».

Процедура визнання результатів неформальної освіти здійснюється відповідно до Порядку визнання результатів навчання, отриманих у неформальній освіті, в Харківському національному університеті імені В.Н. Каразіна. Рішення ухвалюється науково-методичною комісією ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу» на підставі поданого пакету документів від здобувача освіти.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	для чотирирівневої шкали оцінювання	для дворівневої шкали оцінювання
90 – 100	відмінно	

70-89	добре	зараховано
50-69	задовільно	
0-49	незадовільно	не зараховано

10. Рекомендована література

Основна література

1. Кодекс законів про працю України (затверджено Законом №322- VIII від 10.12.1971 р.). Редакція від 01.01.2023 р. Відомості Верховної Ради (ВВР), 1971, додаток до № 50, ст. 375. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/322-08>
2. 3. Про зайнятість населення: Закон України № 5067- VI. Редакція від 19.11.2022 р. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2013. № 24, ст.243. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>
3. Про затвердження методики визначення прожиткового мінімуму: Наказ №178/147/31 від 03.02.2017 р. Міністерство соціальної політики України, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, Державна служби статистики України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0281-17#n9>
4. Про оплату праці: Закон України від 24.03.1995 р. № 108/95-ВР. Редакція від 19.08.2022р. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1995. № 17, ст.121. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80#Text>
5. Близнюк В., Яценко Л. Безробіття в Україні: соціально-економічні аспекти . Україна: аспекти праці. - №4, 2019. – С. 19-26.
6. Кияшко О. М., Гузь В. О. Міжнародна міграція робочої сили та її вплив на українську економіку. Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2018. № 20, частина 2. – С. 33-36.

Допоміжна література

1. Про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами – членами, з іншої сторони: Угода № 984-011. (чинна редакція) URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 03.08.2022).
2. Цевух Ю. О. Бобришева В. В. Актуальні тенденції ринку праці Європейського Союзу. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції менеджмент, аудит і фінанси: стан, перспективи та розвиток. 2021. С.9-14.
3. Цевух Ю.О., Крупиця А.С. Сучасний стан міграційних процесів у країнах Вишеградської четвірки. 30 років Вишеградської четвірки – економічна оцінка розвитку країн: досягнення, перспективи та уроки для України: матеріали міжн. наук. круглого столу кафедри менеджменту та Інституту права, економіки та міжнародних відносин, присвячений 30-річчю Вишеградської четвірки (19 лют.2021 р.). / під ред. д.е.н., проф. Т. В. Деркач, д. ф.-м. н., проф. М. П.
4. Коваленко. Міжнародний гуманітарний університет. Одеса: МГУ. 2021. URL:<http://dspace.onu.edu.ua:8080/handle/123456789/30922>
5. Цевух Ю. О., Крупиця А. С. Вплив грошових переказів мігрантів на економіку країн Центральної та Східної Європи. Механізми забезпечення сталого розвитку економіки: проблеми, перспективи, міжнародний досвід: матеріали III міжнар. наук.-практ. інтернет- конференції (Харків, 10 лист. 2022 р.) / Державний біотехнологічний університет. Харків, 2022. С. 173-176

6. Цевух Ю. О. Роль грошових переказів мігрантів у розвитку економіки країни. Вісник соціально-економічних досліджень: зб.наук.праць ОДЕУ. 2012. № 4 (47). – С. 105-109.
7. Tsevukh Y., Bobrysheva V., Krupytisia A. The impact of labour market on migration process in the Central and Eastern Europe. Економіка та суспільство: ел. журнал. 2021. № 32 С. 1-6. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/issue/view/32>

Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Державна служба статистики України. Статистична інформація. URL: http://www.km.ukrstat.gov.ua/ukr/statinf/rp/rp_met.htm
2. Національний банк України. Динаміка обсягів приватних грошових переказів із-за кордону. URL: www.bank.gov.ua
3. European Commission. Eurostat. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>.
4. International Labor Organization statistics. Data. URL: <https://ilostat.ilo.org/>
5. Migration Policy Institute. Publications. URL: <https://www.migrationpolicy.org/>
6. The World Bank. The World Bank Open Data. URL: <https://data.worldbank.org/indicator>
7. https://international-relations-tourism.karazin.ua/schools/inter_law/vydannja_MVMIB.html
8. <https://library.karazin.ua/ua/>
9. <https://start.karazin.ua/page/library>
10. <https://escriptorium.karazin.ua/home>

Посилання на дистанційний курс в Інтернеті

1. Поліванцев А.С. Дистанційний курс з дисципліни Підприємництво в Україні: <https://moodle.karazin.ua/course/view.php?id=18601>